

Andrzej Świątkowski

Orzecznictwo Sądu Najwyższego

Palestra 28/1(313), 78-82

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z PRAC OŚRODKA BADAWCZEGO ADWOKATURY

1.

Powołanie Rady Muzealnej Muzeum Adwokatury Polskiej w Warszawie

W listopadzie 1983 r. została powołana Rada Muzealna Muzeum Adwokatury Polskiej w Warszawie w 5-osobowym składzie: adw. adw. Witold Bayer, Stanisław Janikowski, dr Roman Łyczywek, Jerzy Nowakowski, Henryk Pielński.

W dniu 12 listopada 1983 r. członkowie Rady Muzealnej wybrali ze swego grona jako przewodniczącego adw. Witolda Bayera oraz jako jego zastępcę — adw. dra Romana Łyczywka.

2.

Z działalności Muzeum Adwokatury

W ubiegłych miesiącach środki masowego przekazu emitowały trzy programy poświęcone otwarciu i ekspozycjom Muzeum Adwokatury.

W telewizji w dniu 5 października 1983 r. „Telewizyjny Kurier Warszawski” nadał krótki film o zbiorach muzealnych.

Polskie Radio w programie III w dniu 18 listopada 1983 r. w Magazynie prawniczym „Przed paragrafem” o godz. 10.00 red. Krystyna Kulej była oprowadzana po muzeum i rozmawiała z jego kustoszem Henrykiem Kadlerem, w dniu 24 listopada 1983 r. odbyła się w audycji „Posłuchać warto o godz. 22.45” rozmowa red. Joanny Zadrowskiej i adw. Witoldem Bayerem i kustoszem Muzeum Henrykiem Kadlerem.

Ponadto w „Gazecie Prawniczej” (nr 22, z dnia 16 listopada 1983 r.) opublikowano notatkę (autor: m i l.) pt. *Tęsknota za tradycją* wraz z fotografią z okazji otwarcia Muzeum Adwokatury. Jak wiadomo, w otwarciu tej placówki muzealnej wzięli m.in. udział: Zastępca Przewodniczącego Rady Państwa prof. dr hab. Kazimierz Secomski oraz Prezes Naczelnej Rady Adwokackiej adw. prof. dr hab. Kazimierz Buchała.

ORZECZNICTWO SĄDU NAJWYŻSZEGO

WYROK

**Sądu Najwyższego
z dnia 29.XII.1982 r.
II URN 187/82 ***

Teza tego wyroku ma brzmienie następujące:

Zarobek wypłacony spoza osobowego funduszu płac podlega wliczeniu do

podstawy wymiaru emerytury, jeżeli podlegał on wypłaceniu z osobowego funduszu płac.

* Wyrok wraz z uzasadnieniem został opublikowany w OSNCP nr 7/1983, poz. 105.

GŁOSA do powyższego wyroku

W glosowanym wyroku Sąd Najwyższy trafnie orzekł, że zasadniczą sprawą przy ustaleniu wysokości świadczeń emerytalnych jest określenie zarobków, które są brane pod uwagę przez organ rentowy. Kluczowe zaś znaczenie w procesie ustalania wysokości świadczeń emerytalnych i rentowych ma określenie podstawy wymiaru tych świadczeń.

Podstawa wymiaru jest formułą opracowaną przez ustawodawcę, przy pomocy której organ rentowy podejmuje decyzje w kwestii wliczenia lub wyłączenia zarobków i dochodów pracowniczych z puli dochodów osiągniętych w wyznaczonym okresie (12 miesięcy przed ustaleniem uprawnień emerytalnych lub kolejnych 24 miesięcy zatrudnienia wybranych przez zainteresowanego z ostatnich 12 lat zatrudnienia). Stwierdzenie, że wysokość emerytury i renty jest uzależniona od wysokości wynagrodzenia i dochodów, otwiera skomplikowany problem ustalenia podstawy wymiaru świadczeń.

Ustawa o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin z dnia 14.XII.1982 r.¹ nie definiuje wynagrodzenia za pracę. Nie czyniła tego również poprzednia ustawa o p.z.e. z dnia 23.I.1968 r.² Obliczanie podstawy wymiaru emerytalnego i renty ma duże znaczenie praktyczne, stąd też szczegółowe wytyczne w zakresie włączania niektórych składników wynagrodzenia do podstawy wymiaru świadczeń są regulowane przepisami wykonawczymi. Pod rządem dawnej ustawy o p.z.e., która stanowiła prawną podstawę rozstrzygnięcia glosowanego wyroku, kompetencję do ustalania składników wynagrodzenia wliczanych do podstawy wymiaru świadczeń miał Komitet Pracy, Płac i Spraw Socjalnych. Rozporządzenie Przewodniczącego KPiP

z dnia 19.VIII.1968 r. w sprawie obliczania podstawy wymiaru emerytury lub renty zachowało swą aktualność do czasu wydania stosownego rozporządzenia Rady Ministrów pod rządem nowej ustawy emerytalno-rentowej z dnia 14.XII.1982 r.

Przy ustalaniu podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych pracowników zatrudnionych w uspołecznionych zakładach pracy ustawodawca nakazuje uwzględniać wszystkie składniki wynagrodzenia wypłacanego pracownikowi w gotówce i naturze z tytułu wykonywania pracy w ramach stosunku pracy. Słusznie więc Sąd Najwyższy w uzasadnieniu glosowanego wyroku przekazał sprawę okręgowemu sądowi pracy i ubezpieczeń społecznych w celu ustalenia w postępowaniu wyjaśniającym, czy wnioskodawczyni otrzymała sporną kwotę od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, w którym była zatrudniona na podstawie umowy o pracę na stanowisku specjalisty, za pracę w ramach obowiązującego ją zakresu czynności wynikających z podstawowej umowy o pracę, czy też zawarła z ZUS-em dodatkową umowę (o pracę, zlecenia, o dzieło).

Przepisy prawa ubezpieczeń społecznych nakazują uwzględniać przy obliczaniu podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych niemal wszystkie składniki wynagrodzenia z wyjątkiem składników szczegółowo określonych w przepisach wykonawczych (rozp. Przew. KPiP z dn. 19.VIII.1968 r.). Złożony charakter wynagrodzenia za pracę sprawia, że nie wszystkie składniki wynagrodzenia są uwzględniane przy obliczaniu podstawy świadczeń. Obok płacy zasadniczej (podstawowej) składnikami wynagrodzenia są różnego rodzaju dodatki, premie i prowizje. Poza wynagrodzeniem za pracę jako świad-

¹ Dz. U. z 1982 r. Nr 40, poz. 267.

² Dz. U. z 1968 r. Nr 3, poz. 6 z późn. zm.

czaniem wzajemnym z tytułu wykonywania przyjętej pracy zakład pracy wypłaca pracownikowi świadczenia, które są rekompensatą za zużyte przez pracownika materiały i narzędzia, stanowiące jego własność, niezbędne do wykonania pracy. Zakład pracy wypłaca też pracownikowi świadczenia pieniężne z tytułu krótkotrwałej niezdolności do pracy. Jest bowiem administratorem niektórych funduszy ubezpieczeniowych. Powstaje pytanie, czy wszystkie wypłaty pieniężne traktowane przez pracowników jako zarobek mają charakter wynagrodzenia za pracę i mogą być zaliczone do podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych. Głosowany wyrok stanowi dobrą podstawę do rozważenia tej fundamentalnej kwestii w prawie ubezpieczeń społecznych.

Z perspektywy zakładu pracy istotne znaczenie przy kwalifikowaniu składników wynagrodzenia za pracę w celu wyliczenia podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych ma wyodrębnienie składników funduszu płac. Powołane w uzasadnieniu głosowanego wyroku Sądu Najwyższego przepisy⁸ stanowią, że do funduszu płac zalicza się wszelkie wypłaty pieniężne oraz wartość świadczeń w naturze z tytułu pracy wykonywanej przez osoby fizyczne na rzecz jednostki gospodarki społecznej niezależnie od źródeł finansowania tych wypłat. Zalicza się również świadczenia pieniężne z wyłączeniem wynagrodzenia za te prace, od których pobiera się podatek dochodowy, obrotowy lub gruntowy. Do funduszu płac zalicza się też należności wypłacane pracownikom z tytułu podróży służbowych oraz zasiłki chorobowe wypłacane w okresie trwania stosunku pracy. Nie zalicza się natomiast do funduszu płac wypłat należnych pracownikowi ze środków ubez-

pieczenia społecznego. Nie podlegają również wliczeniu do funduszu płac wydatki na świadczenia rzeczowe dla pracowników wynikające z wykonania obowiązków nałożonych przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy. Świadczenia te nie mają charakteru wynagrodzenia jako świadczenia ekwiwalentnego za wykonaną pracę.

Wyłączenie wymienionych świadczeń, jako nie pochodzących z funduszu płac, nie rozstrzyga kwestii zaliczalności do podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych tych wypłat pieniężnych, które pochodzą z funduszu płac. Rozpatrywana przez SN sprawa dowodzi trafności tej hipotezy. Fundusz płac jest pojęciem zbiorczym. Składa się z kilku funduszy. W szczególności składnikami funduszu płac są: osobowy fundusz płac, bezosobowy fundusz płac, fundusz honorariów, fundusz agencyjno-prowizyjny i fundusz na podróże służbowe. Fundusz płac obejmuje również wynagrodzenie z zakładowego funduszu nagród, jak również wynagrodzenie z czystej nadwyżki w spółdzielniach.

Najistotniejszy z punktu widzenia ustalenia podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych jest osobowy fundusz płac. Powołane przepisy wykonawcze do ustawy o p.z.e. i obowiązującej obecnie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin z dnia 14.XII.1982 r. stanowią, że podstawę wymiaru emerytury lub renty stanowi przeciętny miesięczny zarobek w gotówce, za który uważa się wypłaty zaliczane do osobowego funduszu płac, z wyjątkiem niektórych wypłat wymienionych w załączniku do rozporządzenia Przew. KPiP z dnia 19.VIII.1968 r., oraz wymienione we wspomnianym rozporządzeniu wypłaty spoza osobowego funduszu płac.

Różnorodność świadczeń pieniężnych zaliczanych do osobowego funduszu

⁸ Rozporządzenie Przewodniczącego KPiP z dnia 19.VIII.1968 r. w sprawie obliczania podstawy wymiaru emerytury i renty (...), Dz. U. z 1968 r. Nr 35. poz. 246 z późn. zm.

plac jest duża.⁴ Przede wszystkim do osobowego funduszu plac zalicza się wypłaty wynagrodzeń należnych ze stosunku pracy, a więc wynagrodzenie wynikające z podstawowych zasad opłacania pracowników: placa z tytułu zatrudnienia w akordzie, wynagrodzenie wypłacane w czasowo-premiowej formie plac (godzinowe, dniówkowe, miesięczne) łącznie z premiami, wynagrodzenie według prowizyjnej formy plac, wynagrodzenie zryczałtowane i specjalne oraz wymienione w powołanych przepisach nagrody, premie i dodatki.

Z osobowego funduszu plac wypłacane jest również, poza wynagrodzeniem podstawowym, wynagrodzenie za dodatkowe czynności wykonywane przez pracownika w ramach stosunku pracy. W szczególności w załączniku do rozp. Przew. KPiP z 1968 r. wymieniono wynagrodzenie za prace dodatkowe nie wchodzące w zakres obowiązków niektórych kategorii pracowników (np. marynarzy, rybaków, kierowców, dróżników leśnych, nadleśniczych, nauczycieli akademickich, lekarzy pogotowia ratunkowego).

Z osobowego funduszu plac wypłacane są też dodatki z tytułu wykonywania przez pracownika na rzecz zakładu pracy czynności będących poza zakresem obowiązków pracowniczych. Należą do nich np. dodatki dla pracowników Państwowego Zakładu Ubezpieczeń za likwidację szkód masowych w terenie, dla pracowników sądowych za protokołowanie na posiedzeniach sądowych itp. Z osobowego funduszu plac wypłacane są świadczenia pieniężne, które mają rekompensować pracownikom utracone zarobki z tytułu niewykonywania pracy. Są to np. wynagrodzenie za czas urlopu wypoczynkowego, ekwiwalent za nie wykorzystany urlop itp. Poza wynagrodzeniem za pracę lub świadczeniami

pieniężnymi rekompensującymi utracony zarobek z osobowego funduszu plac wypłacane są dodatkowe świadczenia oraz wartość świadczeń w naturze, przyznawane na podstawie przepisów szczególnych, np. zasiłek osiedleniowy dla nauczycieli, wartość deputatów i innych świadczeń wydawanych pracownikom nieodpłatnie lub częściowo odpłatnie oraz ekwiwalenty (np. za umundurowanie lub odzież roboczą).

Za zarobek w gotówce wliczany do podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych uważa się również niektóre wypłaty pochodzące spoza osobowego funduszu plac. W szczególności przepisy cytowanego rozp.

Przew. KPiP wymieniają wśród tych wypłat wynagrodzenie za niektóre usługi (załadunkowe i wyładunkowe) wykonywane na podstawie umowy o dzieło, honoraria redakcyjne.

Z powyższego, przykładowego wyliczenia wynika, że z wyjątkiem wymienionych wyżej składników wynagrodzenia zaliczanych do bezosobowego funduszu plac, przy obliczaniu podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych nie uwzględnia się wypłat nie wymienionych w załączniku do rozp. Przew. KPiP z dnia 19.VIII.1968 r.

Odmienne natomiast przedstawia się sprawa z podejmowaniem decyzji w kwestii zaliczalności do podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych zarobków wypłacanych z osobowego funduszu plac. Do podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych zaliczane są wszystkie składniki wynagrodzenia wypłacane z osobowego funduszu plac poza składnikami wyraźnie wymienionymi w rozp. Przew. KPiP z dn. 19.VIII.1968 r.

Skomplikowana metoda ustalania podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych sprawia, że w praktyce powstają liczne wątpliwości przy podejmowaniu decyzji przez or-

⁴ Uchwała nr 158 Rady Ministrów z dnia 7.XII.1976 r. w sprawie składników funduszu plac, M.P. Nr 43, poz. 212

gany ZUS nie tylko w sprawach ogółu pracujących, lecz również własnych (jak wnioskodawczyni) pracowników Zakładu Ubébezpieczeń Społecznych. Przepisy regulujące zasady ustalania podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych zostały skonstruowane w sposób, który nie pozwala na sformułowanie jednoznacznej konkluzji w sytuacji spornej. Dzieje się tak dlatego, że wyliczenie składników wynagrodzenia wypłacanego z osobowego funduszu płac, z reguły wliczanych do podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych, nie jest wyczerpujące. Poza bowiem wyraźnie wskazanymi w załączniku do rozp. Przew. KPiP składnikami wynagrodzenia za pracę, w tym samym akcie normatywnym postanowiono, że inne świadczenia wypłacane przez zakłady pracy na podstawie kodeksu pracy lub układów zbiorowych pracy nie są wliczane do podstawy wymiaru świadczeń. Rzecz w tym, że przynajmniej część innych świadczeń też podlega wypłacie z osobowego funduszu płac. Dlatego za trafne należy uznać rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego zaznaczone w tezie głosowanego wyroku. „Zarobek wypłacony spoza osobowego funduszu płac podlega wliczeniu do podstawy wymiaru emerytury, jeżeli podlegał on wypłaceniu z osobowego funduszu płac”. W głosowanym orzeczeniu Sąd Najwyższy podjął próbę uporządkowania kryteriów zamieszczonych w przepisach wykonawczych do ustaw (o p.z.e. z dn. 23.I.1968 r. i z dn. 14.XII.1982 r.). W świetle tych przepisów rozp. Przew. KPiP z dn. 19.VIII.1968 r. stwierdzić można, że:

- 1) podstawę wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych stanowi zarobek w gotówce i naturze,
- 2) za zarobek w gotówce uważa się wypłaty zaliczone do osobowego funduszu płac,
- 3) do podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych nie wli-

cza się wypłat z osobowego funduszu płac wymienionych w załączniku do rozp. Przew. KPiP,

- 4) poza szczegółowo wymienionymi składnikami wynagrodzenia za pracę wypłacanymi z osobowego funduszu płac, z zastrzeżeniem wymienionym w pkt 3, do podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych nie włącza się innych świadczeń pieniężnych wypłacanych na podstawie kodeksu pracy lub u.z.p.

Powyższe ujęcie prowadzi do sprzeczności między składnikami wynagrodzenia wypłacanymi z osobowego funduszu płac podlegającymi wliczeniu do podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych, o których wspomina § 3 ust. 1 rozp. Przew. KPiP a innymi składnikami wynagrodzenia wypłacanymi z osobowego funduszu płac, nie wliczonymi do podstawy wymiaru świadczeń a wskazanymi w załączniku do wspomnianego rozporządzenia Przewodniczącego KPiP. Nawet jeśli się zważy, że nie może być sprzeczności między przepisami rozporządzenia a postanowieniami zamieszczonymi w załączniku do tego rozporządzenia, to jednak stwierdzić należy, że w praktyce rozwiązanie zastosowane w omawianych przepisach stanowi podstawę do stosowania różnej wykładni. Duża liczba spraw na tle interpretacji przepisów regulujących zasady obliczania podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych stanowi dostateczny dowód uzasadniająca krytykę obowiązujących nadal rozwiązań prawnych. Wyrazić należy nadzieję, że w nowych przepisach wykonawczych (w rozporządzeniu Rady Ministrów) do ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin z dnia 14.XII.1982 r. zasady obliczania podstawy wymiaru świadczeń emerytalnych i rentowych zostaną przejrzystej uregulowane.

Andrzej Świątkowski